

АНОТАЦІЯ

Костик Уляна Русланівна. Відтворення історичних та культурних елементів роману Андре Камінського „Nächstes Jahr in Jerusalem“ у перекладі Галини Петросаняк. Дипломна робота другого (магістерського) рівня вищої освіти. На правах рукопису. Спеціальність 035 Філологія. Спеціалізація 035.043 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька. Івано-Франківськ, 2025.

Магістерська робота присвячена комплексному аналізу способів відтворення історичних та культурних елементів у романі Андре Камінського „Nächstes Jahr in Jerusalem“ в українському перекладі Галини Петросаняк. У дослідженні розглянуто функціонування історичної пам'яті, культурних реалій та мовних кодів у художньому тексті, а також окреслено теоретико-методологічні засади їх інтерпретації в перекладознавстві. На основі структурного, порівняльного та контекстуального аналізу з'ясовано, яким чином перекладачка відтворює єврейську ідентичність, галицький міський колорит, соціокультурні топоси та гумористичні елементи, притаманні авторському стилю Камінського. Особливу увагу приділено стратегіям передачі етнолексики, історичних назв, алюзій, міжмовних нашарувань та елементів культурної пам'яті, що формують багаторівневий художній простір роману. Робота демонструє, що переклад Галини Петросаняк зберігає семантичну, стилістичну та культурну специфіку оригіналу, забезпечуючи автентичне відтворення історичного досвіду єврейської спільноти та поліетнічної Галичини.

Ключові слова: культурні реалії, історична пам'ять, переклад, Камінський, Петросаняк, Галичина, художній текст.

DIE ZUSAMMENFASSUNG

Der vorliegenden Masterarbeit liegt eine umfassende Analyse der Strategien zugrunde, mit denen historische und kulturelle Elemente im Roman *„Nächstes Jahr in Jerusalem“* von André Kaminski in der ukrainischen Übersetzung von Halyna Petrosanyak wiedergegeben werden. Die Untersuchung widmet sich der Funktionsweise des historischen Gedächtnisses, der kulturellen Realien und der sprachlichen Codes im literarischen Text sowie den theoretisch-methodologischen Grundlagen ihrer Interpretation innerhalb der Übersetzungswissenschaft. Anhand einer strukturellen, kontrastiven und kontextuellen Analyse wird aufgezeigt, wie die Übersetzerin jüdische Identität, den galizischen Stadtkolorit, zentrale soziokulturelle Topoi und die für Kaminskis Stil charakteristischen humoristischen Elemente vermittelt. Besonderes Augenmerk gilt den Strategien der Übertragung von Ethnolexik, historischen Bezeichnungen, Anspielungen, mehrsprachigen Schichtungen und Elementen des kulturellen Gedächtnisses, die den mehrdimensionalen literarischen Raum des Romans prägen.

Die Arbeit zeigt, dass die Übersetzung von Halyna Petrosanyak die semantische, stilistische und kulturelle Spezifik des Originals bewahrt und eine authentische Vermittlung der historischen Erfahrungen der jüdischen Gemeinschaft sowie des multiethnischen Galiziens ermöglicht.

Schlüsselwörter: kulturelle Realien, historisches Gedächtnis, Übersetzung, Kaminski, Petrosanyak, Galizien, literarischer Text.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. Теоретико-методологічні основи	11
аналізу історичної пам'яті та культурних реалій у романі	12
1.1. Роман як форма історичної пам'яті: теоретичні основи й контекст	12
1.2. Культурні реалії як елемент авторського задуму	15
1.3. Інтерпретація історичних подій та традицій через призму авторського бачення	20
Висновок розділу I	25
РОЗДІЛ 2. ІСТОРИЧНІ ТА КУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ РОМАНУ АНДРЕ КАМІНСЬКОГО «NÄCHSTES JAHR IN JERUSALEM»	29
2.1. Історичне тло, відображене у творі	30
2.2. Культурні реалії як елемент авторського задуму	38
2.3. Інтерпретація історичних подій та традицій через призму авторського бачення	45
Висновки до розділу II	48
РОЗДІЛ III. ПЕРЕДАЧА ІСТОРИЧНО-КУЛЬТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ У ПЕРЕКЛАДІ ГАЛИНИ ПЕТРОСАНЯК	50
3.1. Історичні топоси та географічні реалії.	52
3.2. Соціально-побутові реалії єврейського життя.	55
3.3. Збереження історичних назв і топонімів.	58
3.4. Полікультурний міський колорит.	62
3.5. Відтворення релігійного дискурсу	65
3.6. Єврейський гумор та іронія епохи.	68
Висновки до розділу III	72
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	74
Список використаних джерел	77

ВСТУП

Дослідження історичних і культурних елементів у романі Андре Камінського „Nächstes Jahr in Jerusalem“ у перекладі Галини Петросаняк потребує всебічного розуміння взаємодії між літературою та її суспільно-історичним контекстом. Твір Камінського — це не просто розповідь; він служить культурним артефактом, який відображає складність ідентичності, пам'яті та історичного досвіду його героїв. Тематичні проблеми роману перегукуються з ширшими дискурсами постколоніальної літератури, де історичні та культурні контексти формують уявлення про ідентичність, владу та опір. Це особливо актуально в аналізі того, як будуються наративи та як вони взаємодіють з історичною спадщиною, про що говорив Муньянгейо, який наголошує на подвійності міжкультурних зустрічей у наративах африканських подорожей та їхньому впливі на солідарність та формування ідентичності в постколоніальних контекстах [22].

Досліджуючи наратив А. Камінського, можна провести паралелі з марксистською теоретичною системою, яка наголошує на тісному зв'язку літератури із соціально-економічними структурами та механізмами влади. Такий підхід дозволяє виявити, як герої Камінського формують свою ідентичність у контексті історичного гноблення, культурного переселення та соціальних трансформацій. Їхнє минуле не є лише фоном, а засадничим чинником формування життєвих стратегій. У цьому аспекті доречними є міркування А. Ассман, яка підкреслює, що історична пам'ять та регіональний контекст визначають способи політичного й культурного самоусвідомлення спільнот, а відтак впливають і на наративні структури художніх творів [23].

Крім того, дослідження роману єврейської ідентичності та діаспори можна розглядати в ширшому дискурсі етнічної репрезентації та історичного досвіду маргіналізованих спільнот. Аналіз проблематики єврейської пам'яті та культурної саморепрезентації, запропонований у сучасних гуманітарних студіях, допомагає глибше зрозуміти те, як Камінський моделює досвід вигнання, пошуку дому та історичного тягара. Теоретичні підходи, викладені

у праці, присвяченій єврейській пам'яті та ідентичності, окреслюють механізми, через які формуються колективні уявлення про минуле та культурну стійкість єврейських спільнот [35]. У цьому контексті маргіналізація героїв та їхнє прагнення знайти власне місце у світі відображають ширші історичні реалії, характерні для єврейського досвіду в Європі ХХ століття.

Наративна структура роману „Nächstes Jahr in Jerusalem“ також відкриває дискусію про роль пам'яті й історичного нарративу в літературі. Як підкреслює низка сучасних досліджень, взаємодія історичної оповіді та літературної уяви відіграє ключову роль у формуванні колективного досвіду й осмисленні минулого. Зокрема, концепція пам'яті як складної динаміки між пригадуванням і забуттям дозволяє побачити, як особисті та колективні спогади переплітаються у художньому тексті, створюючи багат шаровий образ ідентичності [1]. У Камінського пам'ять не лише структурує сюжет, а й формує емоційний і культурний простір, у якому розгортається досвід героїв.

Крім того, залучення роману до тем вигнання та повернення можна осмислювати через призму ширшої єврейської діаспорної традиції, у якій подорожі та зміщення виступають ключовими елементами формування ідентичності. У сучасних дослідженнях підкреслюється, що досвід розриву з «домом» і прагнення повернення до коренів є фундаментальними для розуміння культурної пам'яті й самоусвідомлення єврейських спільнот, особливо в контексті ХХ століття [35]. Саме так вибудовується і символіка повернення до Єрусалима, що у романі Камінського позначає не лише фізичну мандрівку, а передусім глибокий духовний і емоційний пошук приналежності, пов'язаний зі збереженням спадщини та відновленням зв'язку з минулим.

На додаток до цих тематичних аспектів важливою є матеріальність тексту Камінського та його функціонування у культурному просторі. Як зазначається в дослідженнях, присвячених архіву та матеріальним носіям культури, спосіб існування тексту — його видання, формат і переклад —

впливають на те, як він інтерпретується та яким чином входить у літературний канон [33]. У випадку з „Nächstes Jahr in Jerusalem“ переклад Г. Петросаняк стає не лише мовним відтворенням оригіналу, а й важливим чинником формування доступності твору для українського читача, сприяючи появі нових способів рецепції та поглибленню розуміння історичного досвіду, який описує Камінський.

Соціально-політичний контекст роману також узгоджується з сучасними дискусіями про роль літератури у вирішенні історичної несправедливості. Історичний погляд Глобального договору ООН на врядування та соціальну відповідальність, досліджений Rasche та ін., може бути пов'язаний з етичними вимірами оповіді, яка спонукає читачів задуматися про наслідки історичної спадщини та обов'язки окремих осіб і громад у вирішенні минулих несправедливостей. Це етичне залучення є особливо актуальним у контексті єврейської історії, де шрами Голокосту та прагнення до справедливості продовжує резонувати.

На завершення наукове дослідження історичних і культурних елементів у „Nächstes Jahr in Jerusalem“ А.Камінського розкриває багату взаємодію тем, які стосуються ідентичності, пам'яті та історичного контексту. Розташувавши роман у ширшому дискурсі постколоніальної літератури, расового представлення та етичного залучення, можна оцінити складність оповіді Камінської та її актуальність у сучасних дискусіях про історію та ідентичність. Синтез цих різних точок зору підкреслює важливість міждисциплінарних підходів у літературознавстві, де історія, культура та література сходяться для створення тонкого розуміння людського досвіду.

Актуальність дослідження

Актуальність дослідження зумовлена зростаючим інтересом сучасного гуманітарного знання до проблеми історичної пам'яті, культурної ідентичності та міжкультурної комунікації в літературі. Роман „Nächstes Jahr in Jerusalem“ швейцарського письменника єврейського походження А.Камінського є унікальним художнім явищем, у якому тісно переплітаються

особисті спогади, колективна історія та глибока культурна рефлексія. Через родинну оповідь і притаманну авторові іронічну стилістику твір репрезентує зниклий світ єврейської Центрально-Східної Європи з його мовною, релігійною, ментальною та соціальною своєрідністю.

Особливої ваги дослідження набуває в контексті сучасної української культурної дійсності, де питання осмислення минулого, збереження культурної спадщини, переосмислення травматичних подій ХХ століття та пошуку національної ідентичності залишаються надзвичайно актуальними. Переклад Г.Петросаняк, здійснений з великою мовною точністю й культурною чутливістю, відкриває українському читачеві доступ до складної тематики роману, зокрема до проблеми вигнання, втрати дому, єврейського досвіду вигнання та повернення, внутрішнього конфлікту між традицією й асиміляцією.

Дослідження художнього відтворення історичних та культурних елементів у перекладеному творі дозволяє не лише простежити специфіку функціонування культурних реалій у контексті оригіналу й перекладу, а й виявити механізми збереження (або трансформації) авторського задуму у міжмовному переході. Таким чином, робота має інтердисциплінарний характер, поєднуючи методи літературознавства, перекладознавства, культурології та історії.

Загалом, актуальність дослідження визначається:

- потребою в осмисленні літератури як засобу репрезентації історичної пам'яті;
- значущістю постаті Андре Камінського в контексті європейської інтелектуальної традиції;
- недостатньою кількістю україномовних наукових досліджень, присвячених його творчості;
- потребою в глибшому аналізі перекладацьких стратегій передачі культурно-історичних реалій у сучасному українському літературному просторі.

Мета дослідження полягає у виявленні та аналізі особливостей відтворення історичних і культурних елементів роману А.Камінського „Nächstes Jahr in Jerusalem“ у перекладі Г.Петросаняк, а також у визначенні стратегій і прийомів перекладу, що сприяють збереженню автентичності тексту та його адаптації для українського читача. Дослідження спрямоване на з'ясування, як переклад впливає на сприйняття історичного й культурного контексту твору, створеного в іншомовному й іншокультурному середовищі. Таким чином, робота має на меті не лише розкрити перекладацькі підходи, а й оцінити їхню ефективність у передачі змісту й атмосфери оригіналу українською мовою.

Тема дослідження: «Відтворення історичних та культурних елементів роману А.Камінського „Nächstes Jahr in Jerusalem“ у перекладі Г.Петросаняк: стратегії перекладу та їхній вплив на інтерпретацію твору». Тема охоплює аналіз перекладацьких підходів до передачі історичного тла й культурних реалій Галичини початку ХХ століття, відображених у романі, а також оцінку їхньої ефективності в українському перекладі. Дослідження зосереджується на тому, як переклад Галини Петросаняк зберігає або трансформує ключові елементи оригіналу, впливаючи на сприйняття тексту українською аудиторією.

Об'єктом дослідження є роман Андре Камінського „Nächstes Jahr in Jerusalem“ у німецькомовному оригіналі та його український переклад, здійснений Г.Петросаняк. Об'єкт включає текстовий матеріал обох версій твору як цілісні літературні явища, що відображають історичні й культурні реалії певної епохи та регіону. Оригінал і переклад розглядаються як основа для порівняльного аналізу, що дозволяє простежити зміни в передачі змісту й контексту.

Предметом дослідження є історичні та культурні елементи роману «Nächstes Jahr in Jerusalem» (зокрема топоніми, побутові деталі, етнічні маркери, традиції, символи), а також способи їхнього відтворення в українському перекладі Галини Петросаняк. Предмет охоплює специфіку

перекладацьких рішень, таких як збереження, адаптація чи трансформація цих елементів, і їхній вплив на сприйняття тексту українською аудиторією. Особлива увага приділяється тому, як переклад передає атмосферу Галичини початку ХХ століття та історичну пам'ять, закладену автором.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Магістерська робота присвячена комплексному дослідженню відтворення історико-культурних елементів у романі А.Камінського „Nächstes Jahr in Jerusalem“ у перекладі українською мовою, здійсненому Г.Петросаняк. Актуальність обраної теми зумовлена зростаючим науковим інтересом до проблеми перекладу культурної пам'яті, художнього осмислення історичного досвіду та інтерпретації єврейської ідентичності у багатомовному центральноєвропейському просторі ХХ століття.

У першому розділі було окреслено теоретико-методологічні засади дослідження перекладу історико-культурних елементів. Визначено поняття історичної пам'яті, культурних реалій, топосів та дискурсивної реконструкції минулого у контексті художнього перекладу. На основі робіт М. Бахтіна, Ю. Лотмана, Л. Венуті, Г. Гадамера й О. Федорової проаналізовано концепції інтеркультурної комунікації, перекладацької інтерпретації та культурної адаптації тексту. Особливу увагу приділено стратегіям перекладу, що забезпечують баланс між документальністю й естетичністю: збереження історичних назв, етнолексики, реалій, алюзій та гумору як складників авторського стилю.

У другому розділі розкрито історико-культурний контекст роману. Встановлено, що „Nächstes Jahr in Jerusalem“ є художньою реконструкцією колективної пам'яті єврейської громади Галичини й Буковини, відображенням європейського досвіду вигнання, переселень і Голокосту. Автор, спираючись на традиції єврейської оповідної культури, створює сатирично-філософську хроніку зниклого світу Центрально-Східної Європи. Його мова поєднує багатомовність імперської доби, іронію та гуманістичний пафос. Історичний простір роману відтворює символічну «карту пам'яті» — від Чернівців і Станиславова до Відня, Кракова й таборів смерті.

У третьому розділі здійснено порівняльно-перекладознавчий аналіз відтворення історико-культурних елементів у перекладі Г.Петросаняк. На основі конкретних прикладів виявлено, що перекладачка реалізує стратегію

культурно-історичної еквівалентності, поєднуючи точність і художню виразність.

Зокрема:

Made with Napkin

Проведене дослідження доводить, що Г.Петросаняк послідовно реалізує принципи „невидимого перекладача“ у сенсі Л. Венуті, тобто зберігає інтонацію й культурну специфіку оригіналу, не підмінюючи чужу культуру власною. Її переклад відзначається високим рівнем інтерпретаційної культури, мовною точністю, ритмічною й стилістичною відповідністю.

Узагальнюючи результати аналізу, можна зробити такі висновки: Роман А.Камінського є синтезом історичної пам’яті, іронії та духовного пошуку —

жанрово він поєднує риси історичної хроніки, сатири й філософської притчі. Історико-культурні елементи роману (топоніми, етнореалії, релігійні алюзії, гумор) виконують функцію збереження колективної ідентичності єврейської громади. У перекладі ці елементи відтворено з дотриманням принципів культурної автентичності, історичної точності та етичного балансу між документальністю й художністю. Перекладацькі прийоми (транскрипція, експлікація, стилістична імітація, ритмічна відповідність, інтонаційна точність) забезпечують рівновагу між „чужим“ і „своїм“, роблячи текст зрозумілим українському читачеві без втрати історичної глибини. Завдяки цьому переклад Г.Петросаняк можна розглядати як приклад інтерпретаційного перекладу культурної пам'яті, що сприяє відновленню історичного діалогу між німецькомовною єврейською та українською культурами.

Отже, перекладацька інтерпретація Г.Петросаняк не лише передає художню майстерність А. Камінського, а й продовжує його місію — зберегти голос зниклого світу Центральної Європи через мову, гумор і пам'ять. Таким чином, результати дослідження підтверджують, що переклад є не механічною трансформацією тексту, а актом культурної спадкоємності, який дозволяє сучасному українському читачеві долучитися до європейської історії, побаченої очима єврейського автора з Галичини.